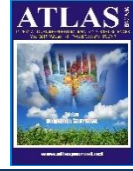

ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date:09.06.2018

Published Date:12.09.2018

2018 / September

Vol 4, Issue:12

Pp:953-960

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

YABANCI DİL OLARAK TÜRK DİLİNİ ÖĞRETMEK ÜZERE YAZILAN TARİHİ YAPITLARDA KELİME ÖĞRETİM YÖNTEMİ

VOCABULARY TEACHING METHODS IN HISTORICAL TURKISH TEXTBOOKS
WRITTEN ON TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Assoc. Prof. Dr. Mustafa ARSLAN

International Black Sea University, Faculty of Education and Humanities, Department of Turkish Philology,
marslan@ibsu.edu.ge, Tbilisi / Georgia

ÖZET

Bu araştırmada, Türk dilini öğretmek üzere hazırlanmış olan tarihi kaynaklarda yabancı dil olarak Türkçe kelime öğretim yöntemleri saptanmaya çalışılmıştır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihi kaynakları Divanü Lügati't Türk, Muhakemetü'l-Lügateyn, Kitabü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak, El-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabti'l-Lügati'- Türkiyye, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't-Türkiyye, Kitabü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak, Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân, Makbûl -i Ârif (Potur Şâhidî), Sübha-i Sıbyân, Tuhfe-i Hüsâm, Tuhfe-i Vehbî, Codex Cumanicus, Miftâh-ı Lisân, Ecnebilere Mahsus Elifbâ vb. yapıtlardır. Çalışmada adı geçen ve ulaşılabilen tarihi eserler, nitel araştırma kapsamında kaynak taraması (doküman incelemesi) yöntemi ile incelenerek kelime öğretimine yönelik veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre, tarihsel Türk kaynaklarında var olan kelimelerin çoğunlukla günlük yaşamda ve ticari hayatta kullanılan kelimeler olduğu anlaşılmaktadır. Burada asıl üzerinde durulması gereken önemli sonuçlardan biri sözlü geleneğin yaygın olduğu bir dönemde manzum sözlüklerle çocuklara kelime öğretim yöntemidir. Konu ve yapı olarak aynı tür kelimelerin genellikle bir bağlam içerisinde öğretilmiş olduğu ulaşılan diğer önemli bir sonuçtur.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Tarihsel Kaynaklar, Kelime Öğretim Yöntemleri.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine vocabulary teaching methods used in historical textbooks prepared with the purpose of teaching Turkish as a Foreign Language. These historical textbooks of Teaching Turkish as a Foreign Language are Divanü Lügati't Türk, Muhakemetü'l-Lügateyn, Kitabü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak, El-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabti'l-Lügati'- Türkiyye, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't-Türkiyye, Kitabü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak, Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân, Makbûl -i Ârif (Potur Şâhidî), Sübha-i Sıbyân, Tuhfe-i Hüsâm, Tuhfe-i Vehbî, Codex Cumanicus, Miftâh-ı Lisân, Ecnebilere Mahsus Elifbâ, etc. Data related to vocabulary teaching were collected by means of literature review (document review) on the aforementioned and found historical textbooks within the scope of qualitative research and analysis were conducted on them accordingly. Based on the findings of the study, it was understood that the words in these historical Turkish textbooks were the ones mostly used in everyday and business lives. One of the important conclusions needed to be emphasized here is the presence of vocabulary teaching methods to children through dictionaries at a time when oral tradition was widespread. Another important conclusion is that words of similar types in terms of subject matter and structure were often taught in a context.

Keywords: Turkish Teaching as a Foreign Language, Historical Sources, Vocabulary teaching methods

1. GİRİŞ

Toplumlar arasındaki çeşitli diyaloglardan dolayı tarihi süreçte belli bir amaçla bir program kasamında veya programsız olarak yabancı dillerin öğrenimi ve öğretiminin yapıldığı kaynaklarla sabittir. Bu bağlamda yabancı dil olarak Türk dilinin öğretimi üzerine yazılan tarihi eserler önem arz etmekte ve söz konusu eserlerde geçen kelime öğretim yöntemleri dikkat çekmektedir.

Bugünün modern yabancı dil öğretim yöntemleri uygulamalı dil bilimi üzerinde durmakta ve bu alanda ciddi bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Kocaoğlu (1999)'na göre Kaşgarlı'nın Divanü Lûgat-it-Türk'ü uygulamalı dil bilimi bakımından da incelenmesi gerekmektedir (Kocaoğlu, 1999: 48). Bu doğrultuda büyük filolog Kaşgarlı'nın eseri hem dil öğretim yöntemleri açısından ve sözlük olarak anılması ile hem de kelime öğretim yöntemleri bakımından önemli yapıtlardan biridir.

Kaşgarlı'nın Divanü Lûgat-it-Türk'ünden öncesine bakıldığında benzer özgün bir yapıttan söz etmek mümkün değildir. Gülensoy (2000:59)'a göre "Orta Asya Türk-İslam dünyası, Kaşgarlı'nın iki dile ve kültüre ait bu eseri ile tanışmış ve Türkçenin yöntemli öğrenimini sağlamıştır. Oysa bu çağda Türklere, Arap ve Fars dillerini öğretecek dil bilgisi türünden herhangi bir esere rastlanmamaktadır".

Tarihi süreçte Türkçe kaynaklarda yabancı dil öğretim yöntemlerine dair muazzam bir birikim vardır. Yönteme paralel olarak kelime öğretim teknikleri de değişmektedir. Bu kaynaklar arasında Memlûk Sahası Türkçe Öğretimi Kitaplarında kullanılan yöntemleri Sülükçü (2017:435) yaptığı çalışmada şu şekilde belirlemiştir.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye Tümevarım, Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi, Bilişsel Yöntem; Kitâbu'l-İdrâk li Lisâni'l-Etrâk Tümevarım, Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi, Bilişsel Yöntem; Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî Tümevarım, Dil Bilgisi Çeviri Yöntemi, Durumsal/Bağlamsal Yöntem, Güdümlü Dil Yöntemi; Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye, İletişimsel Yaklaşım, Durumsal/Bağlamsal Yöntem, Güdümlü Dil Yöntemi; Kitâbu Bulgatü'l-Müştâk fi Lûgati't-Türk ve'l Kıfçak Tümevarım, Durumsal/Bağlamsal Yöntem Güdümlü Dil Yöntemi, Bilişsel Yöntem; El-Kavâninü'l-Külliyye li-Zabti'l-Lûgati't-Türki Tümevarım, Dil Bilgisi Yöntemi, Bilişsel Yöntem (Sülükçü, 2017:435).

Bayraktar'a göre (2002) Türkçenin yabancı dil olarak öğretimiyle ilgili tarihi kaynaklar incelendiğinde bunların genelde sözlük şeklinde hazırlanmış olduğu anlaşılmaktadır ve çoğu dil bilgisi bölümü içermektedir. Et-Tuhfetü'z-Zekiyye'de 2943, Kitâbu'l-İdrâk'ta 2650, Tercümân-ı Türkî'de 1597 (1124 isim 473 fiil), Bulgatü'l Müştâk'ta 1135 (770 isim 365 fiil), Ed-Dürretü'l-Mudiyye'de 1027 ve El Kavâninü'l-Külliyye'de 898 kelime bulunmaktadır (Sülükçü, 2017:435).

Dillerin özünü kelimeler oluşturmaktadır, sözcük olmadan bir yabancı dili öğrenmek mümkün değildir. Bugün hızlı yabancı dil öğretme (iki haftada İngilizce öğretiyoruz) iddialarının özündeki mantık da budur. Günlük yaşamda kullanılan yaklaşık temel 500'e yakın kelimenin kısa sürede ezberletilmesine dayanan bir yöntemdir. Bu sebeple yabancı dil öğretiminde kelime öğretiminin önemi büyüktür. Bu öneme binaen araştırmada yabancı dil öğretimi üzerine yazılmış olan tarihi kaynaklardaki kelime öğretim yöntemleri araştırılmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada adı geçen ve ulaşılabilen tarihi eserler, nitel araştırma kapsamında doküman taraması yöntemi ile incelenmiştir. Doküman taraması (kitap, dergi, gazete, e-içerikli belgeler), araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187).

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini tarihi süreçte yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine yazılmış kitaplar, makaleler, bildiriler, tezler oluşturmaktadır. Örneklemi, Divanü Lügati't Türk (DLT), Ed-Dürretü'l- Mudiyye Fi'l-Lügati't Türkiyye (EF), Muhakemetü'l-Lügateyn (MK), Kitabü'l-İdrak Li Lisânü'l-Etrak (KL), El-Kavaninü'l-Külliyeye Li Zabti'l-Lügati'- Türkiyye (KZ), Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fi'l-lugâti't-Türkiyye (TL), Kitabü Bulgati'l-Müştak Fi Lugâti't-Türk ve'l-Kıfçak (KLK), Hilyetü'l-İnsân ve Heybetü'l-Lisân (HİHL), Makbûl -i Ârif (MA), Sübha-i Sıbyân (SS), Tuhfe-i Hüsâm (TH), Tuhfe-i Vehbî (TV), Cevâhirü'l Kelimât (CK), Codex Cumanicus (CC), Miftâh-ı Lisân, Muhtasar Sarf ve Lügat-ı Türki (MST), Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî (KTAM) ve Enebilere Mahsus Elifbâ (EME) kitapları ve üzerine yapılmış olan bilimsel araştırmalar oluşturmaktadır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın örnekleminde belirtilen eserler ve ilgili çalışmalarda geçen kelime öğretimine yönelik bölümler fişlenerek sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma; Manzum Sözlüklerle Türkçe Kelime Öğretimi, Yapı ve Konusuna Göre Kelimelerin Bir Bağlam İçerisinde Öğretimi, Günlük Yaşamda Konuşulan Dilin/Kelimelerin Öğretilmesi, Kelimelerin Örnek Cümlelerde Gösterilmesi, Dilgisi Çeviri Yöntemi Kapsamında Kelimelerin Öğretilmesi, Dille Birlikte Kültürel Sözcüklerin Öğretilmesi ve Çok Uyaranlı Unsurlarla Kelime Öğretilmesi başlıkları altında yapılmıştır. Araştırmada kullanılan örnekleri belirtmek için örnekleme verilen eserlerin parantez içinde kısaltmaları verilmiştir. Elde edilen veriler yorumlanarak analiz edilmiştir.

3. BULGU VE YORUMLAR

3.1. Manzum Sözlüklerle Türkçe Kelime Öğretimi

Elde edilen bulgulara göre tarihi süreçte yabancı dil olarak Türk dilinin öğretiminde, kelime öğretimine yönelik olarak edebi bir tür olan şiirden yararlanılarak manzum sözlüklerin oluşturulduğu görülmektedir. Sözlü geleneğin sürdüğü dönemlerde manzum sözlüklüklerle özellikle çocuklara yabancı kelime öğretimi o zamanın şartları açısından mükemmel bir yöntemdir.

Kılıç (2006), *Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerden Sübha-i Sıbyan -1- (İnceleme)*, başlıklı araştırmasında bu sözlükler aracılığı ile çocuklara aruz eğitimi verildiğini ayrıca Arapça, Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarının ezberde tutmalarının sağlandığını belirtmiştir. Çocuklara yönelik hazırlanan bu eserlerin çocuk edebiyatı ve eğitimi adına da önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

İmamoğlu (1993), manzum sözlükler üzerine yaptığı çalışmada; Farsça-Türkçe 24, Farsça-Arapça-Türkçe 14, Arapça-Türkçe 12, Farsça-Farsça 1, Arapça-Farsça 5, Türkçe-Rumca 2, Türkçe-Fransızca 1, Türkçe-Bulgarca, Türkçe-Ermenice 1, Nevai'nin Divânı'ndaki Çağatayca ve Moğolca kelimeleri gösteren sözlük 1 ve Türkçe-Arapça-Farsça-Afganca Hintçe 1 tane olmak üzere 60 adet manzum sözlük tespit etmiştir. Aşağıda söz konusu sözlüklerden örnekler verilmiştir.

Hareket cünbüşe dirler bereket artmakdur
Uyanıkluk yakazet hem böcege di haşere (CK).

Yâ-leyte ey n'olaydı, len elbette, nahnu biz
Key tâ metâ haçan, ene ben, innemâ hemân (SS)

Anadolu sahasındaki Manzum Sözlükçülük geleneği tarihi süreçte o kadar yaygın hala gelmiştir ki Balkan dillerine kadar uzanmıştır. Türkçe-Boşnakça olarak hazırlanmış olan Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî) adalı manzum sözlük Balkanlar sahasında bilinen ve saptanan bu manadaki tek sözlüktür (Okumuş, 2009:823-844).

Bırık bıyuk dahi ibrada sakal
O da gitdi i ti ostan sen de kal (MA)

Visokodur yüksek olan alçak olan nizoko
Hem sokoldur şâhin adı uçdı dimek poleti (MA)

Yukardaki örneklerde gözüldüğü üzere manzum sözlüklerde kimi zaman önce kelimelerin Türkçeleri sonra Arapçaları kimi zamanda önce Arapçaları sonra Türkçeleri verilmiştir. Bu bağlamda şiiri ezberleyen çocuk kelimeleri öğrenmektedir. Sesli tekrar niteliği taşıyan manzum şiirler çok duyulu öğrenme açısından ayrıca dikkat çekmektedir.

3.2. Yapı ve Konusuna Göre Kelimelerin Bir Bağlam İçerisinde Öğretimi

Toparlı vd. (1999), tarihi süreçte yazılan yabancılara Türkçe öğretim kitaplarında kelimelerin yapı olarak üç başlık altında verildiğini belirtirler: İsimler, fiiller ve harf (ekler/edatlar) olmak üzere. Modern yabancı dil öğretiminde de yakın çevreden somut isimler gösterilerek (masa, defter, kapı, kitap, kalem, silgi vb.) kelime öğretimine başlanmaktadır. İsimlerden oluşan belli bir kelime hazinesi öğretildikten sonra fiillere geçilmektedir. Son olarak vazifeli kelimeler (edatlar) verilir. Yabancı dil öğretiminde kelimelerin kendi çeşidi içerisinde (isim-fiil-edat) öğretilmesi örneğinde olduğu gibi çabuk öğrenilmesi, ezberlenebilmesi ve kalıcı olabilmesi için konu ve anlam olarak aynı grup sözcüklerin bir bağlam içerisinde öğretilmesi gerekmektedir. Elde edilen bulgulara göre tarihi kaynaklarda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde bu metodun yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu manada hayvan adlarının bir bağlam içerisinde öğretilmesine dair bir örnek aşağıda aşağıda gösterilmiştir (Barın, 2010:132-133):

Hayvânât
Atın kaç ayağı var?
Atın dört ayağı vardır.
Öküz, köpek, kedi, keçi ve koyunun dahi dört ayağı vardır.
Dört ayaklı olan hayvanlara (çâr-pâ) derler.
Tavukların kaç ayağı var?

Tavukların iki ayağı var.

Ördek, güvercin, serçe ve horozun ve hasılı bütün kuşların iki ayağı vardır.

İki ayaklı hayvanlara (du-pâ) derler.

Balıkların kaç ayağı vardır?

Balıkların ayağı yoktur, balıklar yürümezler kuşlar havada uçtukları gibi balıklar da suda yüzerler. (EME).

Tiryaki (2011), *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Tarihî Bir Kaynak: Ed-Dürretü'l- Mudiyye Fi'l-Lügati't Türkiyye*, balıklı çalışmasında kelimelerin konu olarak 24 başlık altında toplandığını tespit etmiş ve örnekler vermiştir:

12. *Bölüm Renkler*: ak (beyaz), kara (siyah), kızıl (kırmızı), kök (mavi), yeşil (yeşil), sarı/saru (sarı), alaca (alaca), bulaca (bulaca), saruca (sarımtırak), apak (bembeyaz), kıpkızıl (kıpkırmızı), kömkök (masmavi), yemyeşil (yemyeşil) vb. (EF).

14. *Bölüm Aletler*: tarak (tarak), tahta (tahta), yuzak (kilit), arşun (arşın), sındu/bıçkık (makas), tümek (beşik örtüsü), çeten (pamuk sepeti), beşik (taht, beşik) vb. (EF).

Görüldüğü üzere söz konusu yapıtlarda konu ve anlamına göre kelimeler bir bağlam içerisinde veya açıklamalarıyla birlikte öğretilmeye çalışılmıştır. Aynı tür sözcükler birlikte öğretildiğinde zihin onları daha kolay hatırlayabilmektedir. Zihinde kelimeler üç şekilde kodlanmaktadır. Kelimenin yapısal niteliğine göre (isimler, fiiller, zamirler, sıfatlar ve edatlar), kelimelerin konularına göre (yiyecekler, insanlar, hayvanlar, bitkiler, renkler, sayılar vb.) ve fonolojik (sesbilimsel) yapıya göre (Ekmekçi, 1991; akt. Kurudayıoğlu, 2018:12).

3.3. Günlük Yaşamda Konuşulan Dilin / Kelimelerin Öğretilmesi

Analiz edilen eserlerde günlük hayatta ve ticarete kullanılan kelimelerin öğretimi üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Yaşayan, konuşulan dilin öğretimi veya öğrenimi yabancı dil öğretiminde motivasyon açısından çok önemlidir.

- ✓ Sen Türkişe bilür mi sen? (Türkçe bilir misin?)
- ✓ Evet bilür men (Evet, bilirim.)
- ✓ Sen şaysı şârdan sen (Hangi şehirdensin?)
- ✓ Men Çalep şârdan men. (Halep şehrindenim.) (EF).

Türkan (2017), *Türkçe Öğretiminin Tarihsel Süreci ve Yabancı Uyruklu Öğrencilere Türkçe Öğretimine Dair Bazı Öneriler*, başlıklı çalışmasında Kaşgarlının, eserinde yabancılara Türkçe öğretimi konusunda pek çok yöntem izlediğini ve örneklerini günlük hayattan, atasözlerinden ve şiir parçalarından seçmeye özen gösterdiğini belirtmektedir.

Balık subda közi taştın (Balık suda, gözü dışarıda)

El kalır kaldı toru kalmas (Yurt gider, töre kalır)

It ısırmas, at tepmes teme (İt ısırmaz at tepmez deme)

Kış konuki ot (Kış konuğu ateşdir) (DLT)

El-Kavânînü'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye'de günlük hayata dair kelimeler şu şekilde verilmiştir: Otuz karış, kırk yük, yirmi arşın (ölçü birimleri), çığ, kar, buz, yağmur (hava durumu), "beyaz tenli, kösedir, ulu sakallıdır (insan tipleri), kara göz, kulak, töbe /

beyin (insan uzuvları), gülmek, ağlamak, sevinmek, kızdırmak (hisler), incir, kepek, arpa, bakla (meyve, sebze, hububat), kılıç, süngü, yay, ok (askerlik) (Toparlı vd., 1999: 52-70).

3.4. Kelimelerin Örnek Cümlelerde Gösterilmesi

Araştırmaya konu olan yapıtlarda öğretilen kelimelerin kullanım şekli örnek cümlelerde gösterilmiştir. Bu cümleler kelimenin taşıdığı anlama göre edebi metinlerden bir şiirde, halk hikâyesinde vb. örneklendirilmiştir.

Divanü Lûgat-it-Türk'te, kelimelerin daha kolay öğrenilmesi için bir çok kelime, mutlaka söz kalıpları ve bir metin içerisinde kullanılmıştır. Kaşgarlı, kelimeleri, kendi yaşam ortamlarında vermeye özellikle dikkat etmiştir. Sözcükler, adeta bir oluş içerisinde sunulmuştur. Yabancı bir dildeki kelimenin kolaylıkla öğrenilmesinde bu önemli bir yaklaşımdır (Onan, 2003:441).

Kün / Künke baqsa köz qamâr (Güneşe bakanın gözü kamaşır)

Bêrdi / Ol manga yarmâq bêrdi (O bana para verdi.)

Taldı / Er topıqnı adrı bile taldı (Adam çatal değnekle topa vurdu.)

Tengri / Allah azze ve celle (aziz ve celil olan)

Tıl / Erdem başı tıl (Erdemin başı dildir) (DLT)

Kelimeler kimi zaman halk hikayeleri üzerinden öğretilmiştir. *Muhtasar Sarf ve Lûgat-ı Türki*'de örnek bir metin aşağıda verilmiştir (Köse ve Özsoy, 2017 : 37).

Bir karının bir tavuğu var idi, her gün bir gümüş yumurta yumurtladı. Bir gün karı kendi kendine dedi ki: eğer ben tavuğun yemini ziyade edersem, günde ikişer yumurta yumurtlar. Ne zamanki (kaçanki) yemini ziyade verdi, tavuğun havsalası çatladı öldü. Bu masaldan fayda budur ki nice kimse çok faydaya tamah etmekle asıl malını yitirir. Herhalde kanaat evladır.

3.5. Dilbilgisi Çeviri Yöntemi Kapsamında Kelimelerin Öğretilmesi

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi üzerine yazılmış olan tarihi yapıtlarda çoğunlukla dilbilgisi çeviri yöntemi kullanılmıştır. Yapıtlarda dilbilgisi çeviri yöntemine bağlı olarak kelimeler ve onların yapıları hedef dilden anadile çevrilerek verilir. Türkçede yeni kavramlar ve gramer kategorileri yapım ve çekim ekleri aracılığı ile karşılanmaktadır. Buna göre Türkçe ekler ve karşı dildeki karşılıkları eserlerde gösterilmiştir.

Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mongolî'de Türkçe olan -lu/-lü: ekinden, (Arapça ذ (zi)'nin yerine geçer) atlı (atlı), teve-lü (develi), mâl-lu (mallı), saşal-lu (sakallı) şeklinde isimden sıfatlar türetilerek örnekler verilmiştir.

Yabancı dil öğretiminin sistemli ilk yöntemi olarak bilinen dilbilgisi-çeviri metodunun Türkçenin ilk Latin abeceli grameri Kıpçakça Codex Cumanicus'ta kullanıldığı açıkça görülmektedir (Karadağ, 2016:200). Dilbilgisi çeviri metodunun yaklaşımı Bilişsel öğrenmeyle de örtüşmektedir. Buna göre kuralı öğrenen zihin binlerce kelime türetebilir.

Codex Cumanicus'da meslek yapım eki (cı-ci-cu-cü/çı-çi-çu-çü) ile türetilen kelimeler şu şekilde verilmiştir : Ağaç yongıçı (dülger), yolguç (cimbız), yongüç (rende), yarmakçı (para basan), etçi (kasap), yapıgçı (mimar), kopızçı (ozan), sakşçı (muhasebeci) (KK).

3.6. Dille Birlikte Kültürel Sözcüklerin Öğretilmesi

Yabancı dil öğretiminde birinci amaç dilin kendisinin öğretilmesidir. İkinci amaç ise hedef dilin kültürünün aktarılmasıdır. Bugün yabancı dil öğretiminde belli bir noktaya gelmiş olan Batılı üniversitelerde dikkat edilirse Türkçe öğretimine yönelik tanıtımlarda daha çok işin

kültürel boyutu öne çıkarılmaktadır. Çünkü bireyin bilinçaltında hedef dili öğrenmekten kasıt o topluma ait kültürü öğrenme istediği bulunmaktadır.

Tarihi süreçte yabancı dil olarak Türkçe öğretmek üzere yapıtlarda da bu durum açık olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda Codex Comanicus, Bulgatü'l-Müştak fi Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak, Ed-Durretü'l-Mudiyye Fi'l-Lugati't-Türkiyye, Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî, El-Kavânînu'l-Küllîyye Li-Zabti'l-Lûgati't-Türkiyye, Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk, Et-Tuhfetü'z-Zekiyye Fil-Lûgati't-Türkiyye'de geçen kültürel kelimelere aşağıda örnekler gösterilmiştir (Biçer, 2011:73-79).

kalın (başlık, çeyiz), ıklık (saz, bir çalgı türü), düğün (düğün), yaşmak (baş örtüsü), babuc (pabuç), ata (baba), furunçî (fırıncı), kelimçi (tercüman), eyarçî (semerci), şuval (çuval), emildeş (süt kardeş), yerdeş (hemşehri), çarug (çarık), bezevu (pudra), tarhana (tarhana), koşdaş (uşak), horon (bir halk oyunu) vb.

3.7. Çok Uyaranlı Unsurlarla Kelime Öğretimi

Çok uyaranlı unsurlarla kelime öğretimi somut olarak *Bulgâtü'l- Müştak*'da görülmektedir. Eserde kelimeler baklava dilimi şeklinde tasarlanmış, sağ taraftaki iki kenara kelimelerin Arapçaları, diğer iki kenarına ise Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Burada asıl üzerinde durulması gereken unsur Türkçe kelimelerin kırmızı mürekkeple yazılmış olmasıdır. Renklerin uyurarıcı özelliği son zamanlara kadar kelime öğreniminde kullanılan bir durumdur. İngilizce öğrenmek üzere renkli kartlar üzerine yazılan kelimelerin ezberlenmesi örneğinde olduğu gibi.

Allah celle zikrehu/tengri, el-azimu/yavlak, en-nebi, aleyhisselam/peygamber, er-rezzaku/arzuberici, El-babüs-sani, el-arz/yir, el-haceru/taş, eş-şakku/yar, varaku/ş-şecere/bıldırakrak (Aksu, 2016: 48).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu yapıtlara içerik açısından bakıldığında daha çok pratik günlük ve ticari konuşmaları, kelimeleri içeren sözlüklerdir.

Bu eserlerde çok farklı kelime öğretim yöntemlerinin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Tarihi yapıtların sözlük bölümlerindeki kelimeler metinlerle ve cümlelerle örneklendirilmiştir. Dille birlikte hedef dilin kültürü de öğretilir ilkesince tarihi yapıtlarda Türk kültürünün aktarımına yönelik veriler bulunmaktadır.

Günümüzün modern kelime öğretim yöntemlerinin (yabancı dil olarak) kullanmış oldukları kimi tekniklerin tarihi eserlerde de kullanıldığı görülmektedir.

Manzum sözlük geleneği ile kelime öğretiminin sadece Türk diline ait bir durum olması tarihte Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi adına önemli bir ayrıcalıktır.

Söz konusu eserlerde kelime öğretiminde dilbilgisi metodu ve tümevarım yönteminin ilkelerinin kullanıldığı saptanmıştır. Bu bağlamda söz konusu yöntemlerin temel özellikleri doğrultusunda kelime öğretimi yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yabancı dil öğretimi veya öğreniminin temelini kelimeler oluşturur ve kelime olmadan bir dil öğrenilemez. Bu sebeple yabancı dil öğretim yöntemleri kelime öğretimine ayrıca önem verdikleri aşıkça görülmektedir.

Yabancı dil öğretimi ile ilgili araştırmalar yapılırken dış kaynaklı eserler incelendiği kadar kendi köklerimize ait yapıtlarda incelenmeli ve bilim dünyasına tanıtılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aksu, R. (2016). “Yabancılara Türkçe Öğretimi İçin Hazırlanan Türkçe Sözlüklerde Metod: Divânü Lügati't-Türk Ve Bulgâtu'l- Müştak Örneği”, Aydın Tömer, 1(2): 46
- Barın, E. (2010). “Yabancılara Türkçe Öğretimi Amacıyla Yazılan “Ecnebilere Mahsus” Elifbâ Kitabı Üzerine”, Tübar-Xxvıı:132-133.
- Bayraktar, N. (2003). “Yabancılara Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi”, Dil Dergisi 119: 58-71.
- Biçer, N. (2011). Kıpçak Dönemi Eserlerinin Yabancılara Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Gülensoy, T. (2000). Türkçe El Kitabı, Akçag Yayınları, Ankara.
- İmamoğlu, A. H. (1993). Farsça-Türkçe Manzum Sözlükler Ve Şâhidî'nin Sözlüğü (İncelememetin), Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karadağ, E. (2016). “İlk Latin Abeceli Türk Dili Gramerinin Dil Bilgisi Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi Codex Cumanicus'un Latince Dil Bilgisi Yaprağı (64r, 64v)”, The Journal of Academic Social Science Studies, 51:200
- Kiliç, A. (2006). « Türkçe-Arapça Manzum Sözlüklerden Sühba-İ Sıbyan -1- (İnceleme)”, Turkish Studies /Türkoloji Dergisi, 1(2):81-83
- Kocaoğlu, T. (1999). Modern Dilbilimi Açısından Dîvanü Lûgat-İt-Türk'e Bir Bakış. Dîvanü Lûgat-İt Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Mayıs, TDK Yayınları, Ankara.
- Köse, D. & Özsoy, E. (2017). “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Muhtasar Sarf ve Lûgat-I Türki”, Turkophone, 4(2):37
- Kurudayıoğlu, M. (2018). “Kelime Hazinesinin Zihinsel Boyutu, Ana Dili Eğitimi Dergisi”, Journal of Mother Tongue Education, 6(1):12
- Okumuş, S. (2009). “Muhammed Hevâî Üsküfi Ve Türkçe Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-İ Ârif (Potur Şâhidî)”, Turkish Studies, 4(4): 823-844
- Onan, B. (2003). “Divanü Lûgat-İt-Türk'ün Dil Öğretim Yöntemleri Ve Dünya Filolojisine Katkıları Bakımından Bir Değerlendirmesi”, Tübar-XIII:441
- Sülükçü, Y. (2017). “Mevlâkiler Döneminde Mısır'da Araplara Türkçe Öğretmek Amacıyla Yazılmış Türkçe Öğretimi Kitaplarının Karşılaştırmalı İncelemesi”, International Journal of Language Academy, 5(7): 435
- Tiryaki, E. N. (2011). “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Tarihi Bir Kaynak: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't Türkiyye”, Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Araştırmaları Dergisi, 1(1):1-9
- Toparlı, R ; Çögenli, M. S. & Yanık, N. H. (1999). El-Kavânînü'l-Küllîye Li-Zabti'l Lügati T-Türkiyye, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara:
- Türkan, H. K. (2017). “Türkçe Öğretiminin Tarihsel Süreci ve Yabancı Uyruklu Öğrencilere Türkçe Öğretimine Dair Bazı Öneriler”, The Journal of Academic Social Science Studies, 60:150.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.